

DVE NOVITETI ZAMEJSKEGA PISATELJA

MARKA KRAVOSA

Kravosov *Začarani grad* in knjiga pravljic *Ko je zemlja še rasla**

Pri Marku Kravosu občuduje človek predvsem njegov neobičajni smisel za pripoved, saj je v tem nekakšen sodobni Tusitala, torej zgodbar, raje bi rekel »sestavljalec«, »izdelovalec« zgodb. Ta njegova spretnost je značilna za vso njegovo mladinsko književnost in še prav posebej za dvojce knjižnih izdaj, ki jim posvečamo pozornost.**

Pred seboj imamo *Začarani grad* z imenitnimi ilustracijami Marjana Mančka in veliko slikanico – zbirko pravljic *Quando la terra cresceva ancora* (Ko je zemlja še rasla) v italijanskem prevodu Patrizie Vascotto, ki je za to svoje delo prejela leta 1995 nagrado Srečka Kosovega – za še neobjavljene prevajalske prispevke na področju mladinske književnosti.

Ob tem naj izpostavim dejstvo, da je ta natečaj, ki ga razpisuje Kulturni konzorcij za Laško oz. območje okrog Tržiča (Consorzio Culturale del Monfalconese) edini v Italiji namenjen spodbujanju knjižnih prevodov za otroke.

Kravosove zgodbe se torej sklicujejo na pravljичnost. Napajajo se ob slovstveni zakladnici ustnega, ljudskega in s kmetstvom zaznamovanega izročila. S svojimi pravljичnimi vsebinami pa nagovarjajo in znajo spregovoriti o sodobnem človeku, o vrednotah in vprašanjih sodobne družbe. V njih nastopa galerija značilnih oseb, ki so močno tipizirane. V tem smislu bi lahko – pogojnik seveda rabim premišljeno! – Kravosovo pravljico opredelili kot »moderno pravljico«. Gotovo je, da gre za pravljico.

Vzemimo za primer *Začarani grad*, ki ga je najprej objavljala v nadaljevanjih tržaška revija *Galeb*, in vsaj na kratko preglejmo način pisave v njej. Gre, kot smo že poudarili, za ljudsko pravljico iz ustnega izročila. Nekje imajo troje sinov. Tretji mora od doma, da si poišče srečo (v tem prepoznavamo Proppov vzorec ločitve od doma in začetka poti, ki ju junak najprej doživi). Ne ve, ne kod ne kam. S sabo vzame zeljnato glavo, ki sta mu jo za popotnico dala brata. Ta zeljnata glava postane – podčrtujem Kravosovo izbiro, ki odraža kulturno plast kmetstva – čudodelni predmet.

Junak pride do začaranega gradu, kjer bo srečal svojega nasprotnika, ki ima nadnaravno moč: ta nasprotnik je dvanašterica okostnjakov. Pade nam v oči raba pravljичnih števil: dvanajst je koščencev, tri noči bo junak preživel z njimi ipd. Uporabljajo se čarodejni obrazci, treba je rešiti kraljično. Ivek, ki v pravljici nastopa kot junak, ima več skupnih potez z drugimi pravljичnimi osebami: kot znani Ivan Neustrašni očitno ne pozna straha in igra klasično osebo Tepčka.

Na začetku *Začaranega gradu* imamo tako že kar nekaj značilnih motivov iz ljudske pravljice, tudi kar zadeva polarizacijo (prebrisani proti neumnežu; beli in črni junak). Nato pa Kravos pravljico osebno in izvirno preoblikuje. Kako? Najprej s spreminjanjem motivov, ki so vezani na več pravljic. Po Rodariju bi lahko ta postopek poimenovali pravljčna enolončnica. Z druge strani ozna-

* Ob knjižni objavi *Začarani grad*, ilustriral Marjan Manček, spremni esej Igor Saksida, Založba Obzorja, Maribor 2001 in italijanski izdaji slikanice *Quando la terra cresceva ancora – Ko je zemlja še rasla*, prevedla Patrizia Vascotto, ilustriral Klavdij Palčič, Consorzio Culturale del Monfalconese, Tržič pri Trstu 2001.

** Esaj je bil prebran na predstavitvi v Tržaški knjigarni v Trstu, 16. maja 2001. Ob tej priložnosti je bila v tamkajšnji galeriji odprta tudi razstava ilustracij Marjana Mančka.

čuje to prenovo raba ironije, situacijske in besedne komike, s katero opremlja avtor pripovedne prehode.

Je v sodobni književnosti za otroke še prostora za pravljичnost, za pravljico? Marko Kravos nam zatrjuje, da se zanju še najde prostor. Dovolj ga je. Otroci še segajo z veseljem in radovednostjo po pravljici – pod pogojem seveda, da so zgodbe zabeljene s soljo ironije, duhovitosti in humorja. In ironija, s katero avtor, kot že rečeno, izpostavlja in komentira mesta največje napetosti, je tako izrazita, da bi lahko v njej videli najbolj razpoznavno prvine Kravosovega pisanja. Seveda je ta prijem prisoten že v slovenski slovstveni tradiciji za otroke. Pomislimo le na Levstikovega *Martina Krpana* in na velikega Frana Milčinskega.

Kravos izpisuje torej pravljice na novo in jih tako opremlja za čas, v katerem si, vsaj po mojem opažanju, pravljіčnost spet išče svojo ustrezno vlogo. S tem se vključuje v tok, ki so ga v Italiji začeli Gianni Rodari, Bruno Munari (upam, da poznate njegove Kapice: Belo, Zeleno in Rumeno!) Marcello Argilli, v širšem svetu pa imamo bleščeč primer take brezobzirne predelave starih pravljic pri angleško pišočem Norvežanu Ronaldu Dahlu v njegovih *Odvratnih rimah*.

Kje v tem širokem in pestrem toku piscev moderne pravljice opažamo svojstven pristop in značilne pripovedne postopke Marka Kravosa?

Kravosovi posegi so bolj zadržani, manj drastični. Prevladuje, kot rečeno, raba ironije, sicer pa ostaja avtor zvest izročilu, v našem primeru zakladnici slovenskega pravljіčarstva. Tehnika ga ne skrbi. Prav tako skoraj ne moremo govoriti o aktualizaciji motivov. Zato sem uvodoma, ko sem njegovo pravljico označil s pridevnikom »moderna«, rabil pogojnik. Seveda je njegovo pravljіčarstvo moderno, pa ne zaradi posodobitve pripovednih motivov ali tehnike pripove-

dovanja. Glede tega je junak Ivek predstavnik kulturnega izročila agrarnega sveta, ki ga skuša Kravos na novo oživiti, da bi tako izkristaliziral njegovo prvobitno tipiko.

To še ni vse. Še po eni značilnosti je pesnikova pisava prepoznavna in predstavlja po moji sodbi morda najbolj zanimivo novost – navezuje pa se na mojo omembo ponovne aktualnosti pravljіčne fantastike. V mislih imam kompozicijo in strukturne prvine sáme zgodbe: ta je v bistvu čista meta-pripoved oziroma meta-pravljica. Kravos gre pri tem k samemu izvoru pravljіčarstva. Kot Šeherezada seže h koreninam. Neke noči mora Ivek pripovedovati okostnjakom pravljice. In ob zelo duhovitem pripovednem preigravanju se troje pravljic izteče vsaka na svojevrsten način: konec prve predlaga najprej Ivek, okostnjaki, ki jim Ivekov predlog ni všeč, pa ji raje izberejo drugega. V eni od zgodb pripoveduje Ivek kar o svoji »pravi« usodi. Gre za poigravanje z literarno fikcijo, kot si jo lahko privoščijo samo »zgodbar« takega kova, kakršen je Kravos. Zato sem ga že na začetku tudi označil kot »izdelovalca« zgodb. Igra se namreč s strukturnimi elementi pravljice, razporeja jih, po Flechterjevem receptu, v nova razmerja (verjetno imate pred očmi, kar je Irving Flechter popisal v svoji *Pravljіčni zmešnjavi!*), kakor Rodari se poigrava s postopkom »preobrata«. Stvarem sledi do njihovega začetka, da bi nam ga razložil s pomočjo fantastike. (Prav zaradi tega aspekta imajo Kravosove pravljice brez dvoma tudi pedagoško vrednost in so v pri didaktičnem delu zelo uporabne).

Po tej, lahko bi rekli postmoderni razsežnosti pravljіčarske književnosti je Kravosu soroden pravzaprav samo iranski pisatelj Salman Rushdie s svojo otroško knjigo *Harun na morju pravljic*.

Ta specifična prвина in ti motivni pristopi in postopki, ki se nenehno pojavljajo v Kravosovem pisanju, nam dajejo

možnost, da se navežemo na drugo knjigo, ki ji želim v tej svoji obravnavi posvetiti pozornost. V *Začaranem gradu* je element, ki ga imam v mislih, opaziti pri pravljici, ki jo Ivek pripoveduje najprej, in v kateri nastopajo vrane. Zakaj so vrane črne? Zdi se, kot bi se Kravos nenehno po sokratovsko spraševal: zakaj so stvari takšne, kakršne so? Čemu so postale take in ne drugačne? Na taka vprašanja odgovarja osmero zgodbic v knjigi *Ko je zemlja še rasla*, ki jih je v ironičnem in karikaturnem ključu mojstrsko upodobil Klavdij Palčič, imenitni tržaški ustvarjalec, ki je že večkrat stal Kravosu ob strani kot njegov alter-ego. Glavni junaki v teh pravljicah so živali: zabavna živalska družčina ima velikokrat človeške značajske poteze, npr. v zgodbicah *Smešen je, kdor vse verjame* ali v *Vetru in verici*, kjer je domišljavost primerno poplačana. Večkrat se avtor pozabava z besedami in njihovo večpomenskostjo, na primer v *Zgodovini ježev* ali v besedni igri z vejico, ki jo koze iz *Kozje pameti* sproti objejo, čeprav je le pravopisni znak. Prav v tej zgodbi — kot sem omenil že spočetka — je še razločen namig na aktualne družbene pojave: na potrošništvo brez pameti in na kapitalistično hlastanje po dobičku, saj bi koze rade spravile svoje mleko v enak »cenovni razred«, kot ga ima kravje.

Seveda zastavlja Kravos bralcu povsod po malem kako vprašanje in ga s tem pritegne k sodelovanju, da bi tako skupaj našla odgovore nanje. Včasih prestopi Kravosova pripoved v globalno metaforo življenja, ki se napaja ob avtorjevem filozofskem nazoru (primer za to nam je lahko pravljica *Voda in smrt*). Vse pa preveva ironični ton, ki je za pisatelja tako značilen.

Žal se moram omejiti le na omembo ilustracij v obeh knjižnih objavah: pri enem in drugem likovniku kaže poudariti, da sta znala povzeti ironično noto v Kravosovih besedilih. Seveda se zdi skoraj neverjetno, da je ostal ilustrator take veljave, kakršen je Manček, doslej italijanskemu občinstvu še neznan, saj ga uvrščamo med najvidnejše ustvarjalce humornih upodobitev za otroke, kakršni so Quentin Blake, Francoz Pef, Italijana Grazia Nidasio in Anton Gionata Ferrari. Seveda je to vprašanje, ki ga tu ne kaže načenjati — čeprav si ne morem kaj, da ne bi vsaj omenil podatka o knjižnem založništvu v Italiji v preteklem letu, ki bode v oči: 50% mladinske literature predstavljajo prevodi, vendar je izbor zelo neuravnovešen, največ prevodov je iz angleškega govornega področja, nekaj še iz francoščine in španščine. Ustvarjanje v drugih deželah, predvsem v državah evropskega vzhoda, med katerimi naj omenimo Slovaško, Slovenijo, Hrvaško in Srbijo, pa se le izjemoma uspe prebiti v italijanski prostor. Na knjigo slovenskega avtorja skoraj ne naletimo, enako velja celo za književnike, ki kakor Marko Kravos živijo v Italiji. In tudi ko so prevedeni in objavljeni, lahko računajo, žal, le na zelo skromno distribucijo in odmevnost. Upam, da bo *Začarani grad* kmalu objavljen v italijanščini. Kot programski urednik dveh založniških hiš, Edicolors v Genovi in založbe Falzea v Reggio Calabriji, si zelo želim, in se bom v tej smeri trudil, da do te in tovrstnih izdaj vsekakor pride. Italijanske založbe namreč ne morejo več spregledovati priložnosti, ki jim jih nudi Vzhod.

Livio Sossi
(Prevedel M. K.)